Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
HENRIKA SAUGMANDSGAARDA ØE
przedstawiona w dniu 22 marca 2017 r.[1]

Sprawa C-329/15

ENEA SA
przeciwko
Prezesowi Urzędu Regulacji Energetyki

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Sąd Najwyższy (Polska)]

Odesłanie prejudycjalne – Artykuł 107 ust. 1 TFUE – Pomoc państwa – Obowiązek zaopatrzenia w energię elektryczną z kogeneracji – Dostawca energii elektrycznej, którego kapitał należy do państwa – Pojęcie „korzyści" – Wzrost popytu – Możliwość przypisania państwu – Przepis ustawowy – Brak wykorzystania zasobów państwowych – Artykuł 108 ust. 3 TFUE – Niezgodne z prawem wprowadzenie w życie pomocy państwa – Skutek bezpośredni – Możliwość powołania się przez dostawców energii elektrycznej podlegających obowiązkowi zaopatrzenia w energię – Kara pieniężna w przypadku niewykonania obowiązku zaopatrzenia – Wykluczenie w przypadku bezprawnego wprowadzenia w życie pomocy państwa

I. Wprowadzenie

1. Skierowany do Trybunału przez Sąd Najwyższy (Polska) wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym z formalnego punktu widzenia dotyczy wykładni art. 107 ust. 1 TFUE, ale odnosi się on również do wykładni art. 108 ust. 3 TFUE[2].

2. Wniosek ten został skierowany do Trybunału w ramach sporu pomiędzy ENEA SA (zwaną dalej „ENEA" lub „spółką ENEA") i Prezesem Urzędu Regulacji Energetyki (Polska, zwanym dalej „URE") dotyczącego nałożenia przez URE kary pieniężnej z tytułu niewykonania ciążącego na spółce ENEA obowiązku zaopatrzenia[3] w energię elektryczną wytworzoną w skojarzeniu z wytwarzaniem ciepła (zwaną dalej „energią z kogeneracji").

3. Bezsporne jest, że ENEA nie wykonała ciążącego na niej na mocy przepisów krajowych obowiązku zaopatrzenia w energię z kogeneracji. ENEA podniosła jednak, że ów obowiązek zaopatrzenia stanowi pomoc państwa w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE.

4. Ze względów przedstawionych poniżej uważam, że wspomnianego obowiązku zaopatrzenia nie można uznać za pomoc państwa, ponieważ korzyść dla producentów tego rodzaju energii elektrycznej nie jest przyznawana z zasobów państwowych.

1 Język oryginału: francuski.

2 Zobacz pkt 130–141 niniejszej opinii.

3 W przedmiocie nie obowiązku zakupu, ale właśnie obowiązku zaopatrzenia zob. pkt 38 niniejszej opinii.

II. Ramy prawne

5. Artykuł 9a ust. 8 ustawy Prawo energetyczne [4], wprowadzony ustawą z dnia 4 marca 2005 r. [5] o zmianie ustawy Prawo energetyczne, ustanawia obowiązek zakupu energii elektrycznej z kogeneracji. Zgodnie z tym przepisem:

„Przedsiębiorstwo energetyczne zajmujące się wytwarzaniem energii elektrycznej lub jej obrotem i sprzedające tę energię odbiorcom końcowym, przyłączonym do sieci na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jest obowiązane, w zakresie określonym w przepisach wydanych na podstawie ust. 10, do zakupu [energii z kogeneracji wytworzonej] w przyłączonych do sieci źródłach energii znajdujących się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej".

6. Artykuł 56 ust. 1 pkt 1a ustawy Prawo energetyczne stanowi:

„Karze pieniężnej podlega ten, kto: […] nie przestrzega obowiązków zakupu energii elektrycznej lub ciepła, o których mowa w art. 9a ust. 6–8".

7. Artykuł 56 ust. 2 tej ustawy przewiduje:

„Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, wymierza Prezes URE".

8. Artykuł 56 ust. 2b wspomnianej ustawy stanowi:

„Wpływy z tytułu kar pieniężnych wymierzanych w przypadkach określonych w ust. 1 pkt 1a za niewypełnianie obowiązków, o których mowa w art. 9a ust. 1 i 6–8, stanowią dochód Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej".

9. W odniesieniu do 2006 r. udział ilościowy, który należało uzyskać w celu spełnienia wspomnianego obowiązku zakupu, został określony w § 5 pkt 2 rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 9 grudnia 2004 r. w sprawie szczegółowego zakresu obowiązku zakupu energii elektrycznej wytwarzanej w skojarzeniu z wytwarzaniem ciepła (zwanego dalej „rozporządzeniem wykonawczym") [6].

10. Zgodnie z tym przepisem wspomniany obowiązek zakupu uznaje się za spełniony, jeśli energia elektryczna wytworzona w skojarzeniu z wytwarzaniem ciepła w przyłączonych do sieci źródłach energii lub wytworzona przez dane przedsiębiorstwo energetyczne z własnych skojarzonych źródeł energii stanowiła w 2006 r. co najmniej 15% całkowitej rocznej sprzedaży energii elektrycznej na rzecz odbiorców dokonujących zakupu energii elektrycznej na własne potrzeby.

III. Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

11. ENEA jest spółką prawa prywatnego należącą w 100% do państwa polskiego, która zajmuje się wytwarzaniem energii elektrycznej, obrotem nią i jej sprzedażą.

12. Decyzją z dnia 27 listopada 2008 r. Prezes URE nałożył na spółkę ENEA karę pieniężną w wysokości 7 594 613,28 PLN (około 2 011 813 EUR) z tytułu niewykonania w 2006 r. obowiązku zakupu energii z kogeneracji, ciążącego na niej na podstawie art. 9a ust. 8 ustawy Prawo energetyczne.

4 Dz.U. nr 135, poz. 1144.

5 Dz.U. nr 62, poz. 552.

6 Dz.U. nr 267, poz. 2657.

13. Istotnie, w 2006 r. ilość energii z kogeneracji zakupionej i odsprzedanej przez spółkę ENEA odbiorcom nabywającym tę energię na własne potrzeby stanowiła jedynie 14,596% jej całkowitej rocznej sprzedaży dla tych odbiorców zamiast 15% wymaganych przez § 5 pkt 2 rozporządzenia wykonawczego.

14. ENEA zaskarżyła decyzję Prezesa URE odwołaniem do Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

15. Wyrokiem z dnia 15 grudnia 2009 r. sąd ten uwzględnił odwołanie spółki ENEA i uchylił nałożoną karę pieniężną. Wyrok ten został jednak uchylony przez Sąd Apelacyjny w Warszawie (Polska) wyrokiem wydanym w dniu 24 listopada 2010 r.

16. Orzekając w następstwie tego wyroku, Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oddalił odwołanie spółki ENEA wyrokiem z dnia 27 września 2011 r., który jednak został również uchylony przez Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 29 maja 2012 r.

17. Po rozpoznaniu sprawy po raz trzeci Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów ponownie oddalił odwołanie spółki ENEA wyrokiem z dnia 10 grudnia 2012 r.

18. Orzekając w postępowaniu odwoławczym, wyrokiem z dnia 14 października 2013 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie obniżył karę pieniężną nałożoną na spółkę ENEA do kwoty 3 600 000 PLN (około 860 760 EUR) z uwagi na całokształt okoliczności sprawy oraz stopień niewykonania obowiązku.

19. Powodowa spółka zaskarżyła ten wyrok skargą kasacyjną do sądu odsyłającego, który przedstawił następujące uwagi.

20. Między stronami sporu w niniejszej sprawie pozostaje bezsporne, że w 2006 r. ENEA nie wykonała obowiązku, o którym mowa w art. 9a ust. 8 ustawy Prawo energetyczne. Spór rozpatrywany w postępowaniu kasacyjnym dotyczy natomiast dopuszczalności nałożenia na powodową spółkę kary pieniężnej na podstawie art. 56 ust. 1 pkt 1a ustawy Prawo energetyczne za niewykonanie obowiązku z art. 9a ust. 8 tej ustawy.

21. Obowiązek zakupu energii z kogeneracji nie oznaczał jednak, że przedsiębiorstwa takie jak ENEA były zobowiązane akceptować każdą ofertę sprzedaży energii z kogeneracji, niezależnie od wolumenu energii, jej ceny czy innych parametrów. Takie przedsiębiorstwo było zobowiązane do sprzedania odbiorcom końcowym minimalnego udziału energii z kogeneracji, ustalonego na poziomie 15%, w energii sprzedanej takim odbiorcom w 2006 r. Ten udział ilościowy mógł zostać osiągnięty poprzez wygenerowanie energii z kogeneracji w samym tym przedsiębiorstwie bądź przez zakup energii z kogeneracji od jej „zewnętrznych” wytwórców.

22. W tym ostatnim przypadku ceny energii z kogeneracji były kształtowane przez strony umowy, to znaczy przedsiębiorstwo zobowiązane do zakupu oraz wytwórcę energii z kogeneracji, bez interwencji z zewnątrz.

23. Niemniej jednak przy zatwierdzaniu taryf dla przedsiębiorstw energetycznych Prezes URE miał możliwość określenia poziomu ceny energii z kogeneracji, jaką uznawał za uzasadniony koszt przedsiębiorstwa energetycznego przy kalkulacji maksymalnej ceny sprzedaży energii elektrycznej przez to przedsiębiorstwo odbiorcy końcowemu.

24. Przedsiębiorstwa energetyczne zobowiązane do zakupu energii z kogeneracji nabywały ją niekiedy poniżej ceny uznanej przez Prezesa URE za uzasadniony koszt zakupu energii z kogeneracji. Zdarzało się jednak również, że przedsiębiorstwa te nabywały energię z kogeneracji powyżej tej ceny, a nawet powyżej ceny sprzedaży energii elektrycznej odbiorcy końcowemu określonej w taryfie danego przedsiębiorstwa, zatwierdzonej przez Prezesa URE.

25. Tym samym wiele przedsiębiorstw energetycznych, które nie wykonały obowiązku z art. 9a ust. 8 ustawy Prawo energetyczne, takich jak ENEA w postępowaniu głównym, odmawiało przyjęcia ofert sprzedaży energii z kogeneracji po cenie znacząco przewyższającej poziom uwzględniany przez Prezesa URE przy kalkulacji taryf.

26. Ponadto w okresie zaistnienia okoliczności faktycznych istotnych dla postępowania głównego na rynku energetycznym w Polsce występował niedobór energii z kogeneracji, co skutkowało kreowaniem przez Prezesa URE różnych pragmatycznych rozwiązań służących sztucznemu zwiększeniu wolumenu tej energii, takich jak na przykład umowy sprzedaży energii konwencjonalnej w zamian za energię z kogeneracji.

27. Sąd odsyłający podkreśla, że rozstrzygnięcie sporu rozpoznawanego w postępowaniu głównym zależy w szczególności od oceny w świetle art. 107 TFUE obowiązku zakupu energii z kogeneracji ustanowionego w art. 9a ust. 8 ustawy Prawo energetyczne. Gdyby ten obowiązek zakupu należało uznać za pomoc państwa, sąd odsyłający wyjaśnia, że pomoc ta nie została notyfikowana Komisji Europejskiej zgodnie z art. 108 ust. 3 TFUE.

28. Sąd odsyłający uściśla, że skłania się on do przyjęcia takiej wykładni art. 107 TFUE, zgodnie z którą wspomniany obowiązek zakupu nie stanowi pomocy państwa, ponieważ – wbrew argumentacji spółki ENEA – nie doszło do użycia zasobów państwowych, i w tym względzie odwołuje się do orzecznictwa Trybunału[7].

29. W tych okolicznościach Sąd Najwyższy postanowił zawiesić postępowanie i skierować do Trybunału następujące pytania prejudycjalne:

„1) Czy art. 107 TFUE należy interpretować w ten sposób, że pomoc publiczną [państwa] stanowi obowiązek zakupu energii [z kogeneracji] przewidziany w [przepisach krajowych]?

2) W przypadku pozytywnej odpowiedzi na pytanie pierwsze: czy art. 107 TFUE należy interpretować w ten sposób, że na naruszenie tego przepisu może powołać się w postępowaniu przed sądem krajowym przedsiębiorstwo energetyczne traktowane jako emanacja państwa członkowskiego, które było zobowiązane do wykonania obowiązku kwalifikowanego jako pomoc publiczna [państwa]?

3) W przypadku pozytywnej odpowiedzi na pytania pierwsze i drugie: czy art. 107 TFUE w związku z art. 4 ust. 3 TUE należy interpretować w ten sposób, że sprzeczność wynikającego z prawa krajowego obowiązku z art. 107 TFUE wyłącza możliwość nałożenia kary pieniężnej na przedsiębiorstwo, które nie wykonało tego obowiązku?”.

IV. Postępowanie przed Trybunałem

30. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wpłynął do sekretariatu Trybunału Sprawiedliwości w dniu 3 lipca 2015 r.

31. ENEA, rząd polski i Komisja przedstawiły swoje uwagi na piśmie.

32. ENEA, rząd polski i Komisja stawiły się na rozprawie w dniu 11 stycznia 2017 r. celem przedstawienia swych uwag ustnie.

7 Wyroki: z dnia 13 marca 2001 r., PreussenElektra (C-379/98, EU:C:2001:160); z dnia 16 maja 2002 r., Francja/Komisja (C-482/99, zwany „wyrokiem Stardust Marine”, EU:C:2002:294); z dnia 17 lipca 2008 r., Essent Netwerk Noord i in. (C-206/06, EU:C:2008:413); a także z dnia 19 grudnia 2013 r., Association Vent De Colère! i in. (C-262/12, EU:C:2013:851).

V. Analiza

33. W pytaniu pierwszym sąd odsyłający zwraca się do Trybunału o wyjaśnienie, czy będący przedmiotem postępowania głównego obowiązek zaopatrzenia w energię z kogeneracji ustanowiony w przepisach krajowych należy uznać za pomoc państwa w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE.

34. Pozostałe dwa pytania zostały przedłożone wyłącznie na wypadek, gdyby na pytanie pierwsze Trybunał udzielił odpowiedzi twierdzącej. Z przedstawionych poniżej względów zaproponuję, aby Trybunał odpowiedział na pytanie pierwsze przecząco, a mianowicie że obowiązek zaopatrzenia w energię będący przedmiotem sporu w postępowaniu głównym nie stanowi pomocy państwa. Niemniej jednak dla pełnego obrazu sytuacji zbadam pokrótce, pod koniec mojego wywodu, oba pozostałe pytania.

A. W przedmiocie istnienia pomocy państwa (pytanie pierwsze)

35. Z zastrzeżeniem innych postanowień przewidzianych w traktatach, art. 107 ust. 1 TFUE uznaje wszelką pomoc przyznawaną przez państwo członkowskie lub przy użyciu zasobów państwowych w jakiejkolwiek formie, która zakłóca konkurencję lub grozi jej zakłóceniem poprzez sprzyjanie niektórym przedsiębiorstwom lub produkcji niektórych towarów, za niegodną ze wspólnym rynkiem w zakresie, w jakim wpływa ona na wymianę handlową między państwami członkowskimi.

36. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem dla uznania określonego środka za pomoc państwa w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE konieczne jest, aby zostały spełnione cztery przesłanki, to znaczy aby nastąpiła interwencja państwa lub[8] interwencja przy użyciu zasobów państwowych, aby interwencja ta mogła wpływać na wymianę handlową pomiędzy państwami członkowskimi, aby przynosiła ona selektywną korzyść jej beneficjentom oraz aby zakłócała konkurencję lub groziła jej zakłóceniem[9].

37. W celu określenia, czy wymienione przesłanki zostały spełnione w okolicznościach rozpatrywanych w postępowaniu głównym, należy precyzyjnie określić cechy systemu krajowego będącego przedmiotem niniejszego sporu.

1. W przedmiocie charakterystyki obowiązku zaopatrzenia w energię będącego przedmiotem postępowania głównego

38. Z formalnego punktu widzenia art. 9a ust. 8 ustawy Prawo energetyczne ustanawia obowiązek zakupu energii z kogeneracji. Zwracam jednak uwagę, że § 5 pkt 2 rozporządzenia wykonawczego przewiduje możliwość wypełnienia tego obowiązku przez przedsiębiorstwo energetyczne takie jak ENEA nie poprzez zakup, ale poprzez wygenerowanie energii z kogeneracji przez to przedsiębiorstwo, co potwierdził sąd odsyłający[10]. Z tego względu wydaje mi się, że obowiązek ten należy zakwalifikować nie jako obowiązek zakupu, ale jako obowiązek zaopatrzenia w energię z kogeneracji.

39. Zgodnie z art. 9a ust. 8 ustawy Prawo energetyczne obowiązek zaopatrzenia w energię ciąży na każdym przedsiębiorstwie energetycznym, które zajmuje się wytwarzaniem energii elektrycznej lub obrotem nią i sprzedażą jej odbiorcom końcowym przyłączonym do sieci na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (zwanym dalej „dostawcą energii elektrycznej”).

8 W przedmiocie charakteru kumulatywnego przesłanek przypisania i wykorzystania zasobów państwowych zob. pkt 63 niniejszej opinii.

9 Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 19 grudnia 2013 r., Association Vent De Colère! i in. (C-262/12, EU:C:2013:851, pkt 15 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 16 kwietnia 2015 r., Trapeza Eurobank Ergasias (C-690/13, EU:C:2015:235, pkt 17 i przytoczone tam orzecznictwo); a także z dnia 21 grudnia 2016 r., Komisja/Hansestadt Lübeck (C-524/14 P, EU:C:2016:971, pkt 40).

10 Zobacz pkt 21 niniejszej opinii.

40. W przypadku każdego dostawcy energii elektrycznej wspomniany obowiązek polega na zaopatrzeniu w energię z kogeneracji w wysokości 15% wolumenu sprzedaży energii elektrycznej odbiorcom końcowym w danym roku. Innymi słowy, 15% rocznej sprzedaży energii elektrycznej odbiorcom końcowym powinno pochodzić z energii z kogeneracji.

41. Prezes URE może nałożyć karę pieniężną na każdego dostawcę energii elektrycznej, który nie wypełnia obowiązku zaopatrzenia w energię z kogeneracji. Spór w postępowaniu głównym dotyczy kary pieniężnej, którą Prezes URE nałożył na spółkę ENEA właśnie z tego względu.

42. Należy jeszcze podkreślić, że zakup energii z kogeneracji nie podlega żadnym innym przepisom. W szczególności cena zakupu jest przedmiotem swobodnej umowy pomiędzy stronami transakcji, a władze publiczne nie ustalają jej dolnej ani górnej granicy.

43. Niemniej jednak – jak wyjaśnił sąd odsyłający [11] – ponieważ przy sprzedaży energii elektrycznej odbiorcom końcowym można wymagać ceny maksymalnej, każdy dostawca energii musi przedkładać taryfy do zatwierdzenia Prezesowi URE.

44. Tym samym działalność państwa polskiego na rynku energii z kogeneracji ogranicza się do dwóch następujących działań:

– po pierwsze, nałożenia obowiązku zaopatrzenia na dostawców energii, i

– po drugie, ustalenia maksymalnej ceny sprzedaży energii odbiorcom końcowym, co może skutkować ograniczeniem możliwości przerzucenia przez dostawców energii na tych odbiorców dodatkowych kosztów wynikających z obowiązku zaopatrzenia w energię.

45. W tym względzie podkreślę jeszcze, że dostawcy energii podlegający obowiązkowi zaopatrzenia w energię, w tym dostawcy tacy jak ENEA, których udziałowcem większościowym jest Skarb Państwa, są przedsiębiorstwami prawa prywatnego mającymi na celu osiągnięcie zysku.

46. Jeśli chodzi konkretnie o sytuację rozpatrywaną w postępowaniu głównym, z przedłożonych Trybunałowi informacji zawartych w aktach sprawy nie wynika, że decyzje spółki ENEA były podyktowane innymi względami niż własny interes gospodarczy.

47. W tym względzie ENEA wyjaśniła w uwagach na piśmie i w uwagach ustnych, że w 2005 r. zawarła dwie umowy zaopatrzenia w energię z kogeneracji, które miały umożliwić osiągnięcie wymogu 15% nałożonego przez polskie ustawodawstwo w odniesieniu do 2006 r., jednak umowy te zostały zrealizowane jedynie częściowo z powodu szczególnie łagodnych warunków pogodowych, jakie panowały w Polsce w tym okresie [12].

48. Niemniej jednak ENEA przyznała również, że w 2006 r. odrzuciła kilka ofert sprzedaży energii z kogeneracji, której cena była od 46% do 75,6% wyższa od średniej ceny energii elektrycznej na rynku konkurencyjnym. Ponadto ENEA wyjaśniła, że kara pieniężna będąca przedmiotem postępowania głównego została na nią nałożona z powodu decyzji o odrzuceniu tych ofert sprzedaży.

49. W tym względzie sąd odsyłający podkreślił przede wszystkim, że pomimo wynoszącego 100% udziału Skarbu Państwa w kapitale akcyjnym spółki jej autonomia nie została ograniczona przez organy państwa, które nie wydały żadnych wytycznych co do warunków realizacji przez spółkę ENEA obowiązku zaopatrzenia w energię z kogeneracji. Sąd odsyłający wskazał następnie, że zasady działania spółki ENEA na rynku w żaden sposób nie odbiegały od zasad działania podmiotów kontrolowanych

11 Zobacz pkt 23–25 niniejszej opinii.

12 Ponieważ ten rodzaj energii elektrycznej jest wytwarzany w skojarzeniu z wytwarzaniem ciepła, zmniejszenie popytu na ciepło oznacza zmniejszenie podaży energii z kogeneracji.

przez kapitał prywatny, czego dowodzi chociażby odrzucenie ofert sprzedaży energii z kogeneracji uznanych przez spółkę ENEA za zbyt drogie. Wreszcie, wspomniany wyżej sąd wyjaśnił, że ENEA działa w formie spółki akcyjnej i traktowana jest tak, jak każdy inny przedsiębiorca prywatny w zakresie zastosowania reguł konkurencji.

50. I właśnie w świetle tych cech zbadam istnienie pomocy państwa w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE, analizując kolejno przestrzeganie przesłanek przypomnianych w pkt 36 niniejszej opinii. Moim zdaniem system, o którym mowa w postępowaniu głównym, spełnia wszystkie te przesłanki z wyjątkiem przesłanki dotyczącej wykorzystania zasobów państwowych, co wyklucza uznanie za pomoc państwa.

2. W przedmiocie istnienia selektywnej korzyści

51. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem za pomoc uznaje się interwencje, które niezależnie od ich formy mogą uprzywilejowywać przedsiębiorstwa w bezpośredni lub pośredni sposób i które mogą zostać uznane za korzyść gospodarczą, jakiej przedsiębiorstwo będące jej beneficjentem nie uzyskałoby w normalnych warunkach rynkowych [13].

52. Trybunał nie wypowiedział się o tej przesłance w wyroku Association Vent De Colère! i in., który dotyczył obowiązku zakupu energii elektrycznej pochodzenia wiatrowego w połączeniu z mechanizmem rekompensaty dodatkowych kosztów wynikających z realizacji tego obowiązku [14].

53. Ponadto Trybunał odniósł się jedynie pokrótce do wspomnianej wyżej przesłanki w wyroku PreussenElektra. W pkt 54 tego wyroku Trybunał wskazał bowiem, że obowiązek zakupu, *po cenach minimalnych*, energii elektrycznej wytworzonej z odnawialnych źródeł energii przyznaje bezsprzecznie producentom energii tego rodzaju pewną korzyść gospodarczą, gdyż gwarantuje bez jakiegokolwiek ryzyka zyski wyższe niż te, które mogliby oni uzyskać w jego braku. W tym względzie przypomnę, że ceny minimalne zostały ustalone przez niemieckie władze powyżej ekonomicznej wartości tego rodzaju energii [15].

54. W tych okolicznościach oczywiste jest, że przedsiębiorstwa wytwarzające energię z odnawialnych źródeł energii odnoszą korzyść w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE, ponieważ mają zapewnioną sprzedaż za cenę przewyższającą rzeczywistą wartość ich produkcji.

55. Jednakże okoliczności sporu rozpatrywanego w postępowaniu głównym różnią się od okoliczności, których dotyczył wyrok PreussenElektra, z powodu braku ceny minimalnej zakupu energii z kogeneracji, jak wyjaśniłem w pkt 42 niniejszej opinii. W związku z tym zadaniem Trybunału jest określenie, czy zwykły obowiązek zaopatrzenia przynosi korzyść producentom produktu, którego obowiązek ten dotyczy.

56. Wydaje mi się, że niewątpliwie tak faktycznie jest.

57. Wprawdzie korzyść odniesiona w związku z obowiązkiem zaopatrzenia jest nieco odsunięta w czasie, jeśli nie łączy się z ceną minimalną przewyższającą ekonomiczną wartość produktu, którego dotyczy.

13 Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 17 lipca 2008 r., Essent Netwerk Noord i in. (C-206/06, EU:C:2008:413, pkt 79 i przytoczone tam orzecznictwo); a także z dnia 16 kwietnia 2015 r., Trapeza Eurobank Ergasias (C-690/13, EU:C:2015:235, pkt 20 i przytoczone tam orzecznictwo).

14 Zobacz wyrok z dnia 19 grudnia 2013 r. (C-262/12, EU:C:2013:851, pkt 15).

15 Wyrok z dnia 13 marca 2001 r. (C-379/98, EU:C:2001:160, pkt 56).

58. Tym niemniej praktycznym skutkiem takiego obowiązku zaopatrzenia jest spowodowanie wzrostu popytu na wymieniony produkt, który to wzrost nie nastąpiłby w zwykłych warunkach rynku energii elektrycznej w Polsce.

59. Otóż takie wspieranie popytu na energię z kogeneracji przyniosło korzyść producentom tej energii. Rosnący popyt na dany produkt zwiększa bowiem jednocześnie ilość sprzedanych towarów i cenę ich sprzedaży [16]. Ściślej rzecz ujmując, obowiązek zaopatrzenia poprawił pozycję negocjacyjną producentów energii z kogeneracji, ponieważ ich potencjalni klienci byli zobowiązani kupować określoną ilość produkowanej przez nich energii elektrycznej.

60. Jest to zasadniczy zarzut spółki ENEA w stosunku do obowiązku zaopatrzenia będącego przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, w związku z tym, że wspomniany obowiązek pozwolił producentom energii z kogeneracji żądać ceny nabycia wyższej niż ekonomiczna wartość tego rodzaju energii, a czasami nawet wyższej niż maksymalna cena sprzedaży odbiorcom końcowym narzucona przez Prezesa URE [17].

61. Tak więc zmieniając zwykłe warunki rynkowe na korzyść producentów energii z kogeneracji, obowiązek zaopatrzenia przynosi im korzyść w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE.

62. Ponadto nie ma żadnych wątpliwości, że wspomniana korzyść jest selektywna zgodnie z wymogami art. 107 ust. 1 TFUE [18], ponieważ wspiera jedynie produkcję energii z kogeneracji.

3. W przedmiocie możliwości przypisania korzyści państwu polskiemu oraz braku wykorzystania zasobów państwowych

63. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, aby korzyści mogły zostać uznane za pomoc w rozumieniu przepisu art. 107 ust. 1 TFUE, konieczne jest, po pierwsze, aby zostały one przyznane bezpośrednio lub pośrednio z zasobów państwowych, oraz po drugie, aby można je było przypisać państwu. Tym samym wyrażenie „wszelka pomoc przyznawana przez państwo członkowskie lub przy użyciu zasobów państwowych" zostało zinterpretowane przez Trybunał jako obejmujące dwie przesłanki kumulatywne, dotyczące, odpowiednio, finansowania przyznanej korzyści, które powinno pochodzić z zasobów państwowych, oraz decyzji o przyznaniu tej korzyści, która powinna zostać przypisana państwu [19].

64. ENEA i Komisja uważają, że obie te przesłanki zostały spełnione w okolicznościach niniejszej sprawy. Rząd polski podnosi, że żadna z dwóch przesłanek nie została spełniona.

65. Z przedstawionych poniżej względów uważam, że państwu polskiemu można przypisać przyznanie korzyści będącej przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, jednak nie obejmuje ono wykorzystania zasobów państwowych.

16 W odniesieniu do klasycznego opisu skutków wzrostu popytu na dany towar zob. A.P. Samuelson, W.D. Nordhaus, *Economics*, McGraw-Hill Higher Education, 2009, 19th ed., s. 55, 56.

17 Zobacz pkt 48 niniejszej opinii.

18 Zobacz w tym względzie wyrok z dnia 16 kwietnia 2015 r., Trapeza Eurobank Ergasias (C-690/13, EU:C:2015:235, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo).

19 Wyrok z dnia 19 grudnia 2013 r., Association Vent De Colère! i in. (C-262/12, EU:C:2013:851, pkt 16 i przytoczone tam orzecznictwo); postanowienie z dnia 22 października 2014 r., Elcogás (C-275/13, niepublikowane, EU:C:2014:2314, pkt 21). Zobacz także K. Bacon, *European Union Law of State Aids*, OUP, Oxford 2013., 2nd ed., nr 2.96 i nast.; J.J. Piernas López, *The Concept of State Aid Under EU Law*, OUP, Oxford 2015, rozdz. 6.

a) W przedmiocie udziału podmiotów odrębnych od państwa

66. Niniejsza sprawa dotyczy przyznania korzyści wiążących się z udziałem podmiotów odrębnych od państwa, a mianowicie dostawców energii elektrycznej, na których spoczywa obowiązek zaopatrzenia w energię z kogeneracji.

67. W tym względzie z utrwalonego orzecznictwa wynika, że niewłaściwe jest rozróżnianie między przypadkami, w których pomocy udziela bezpośrednio państwo, a tymi, w których pomocy udziela organ publiczny lub prywatny, który został w tym celu wyznaczony lub utworzony przez państwo [20].

68. Włączenie korzyści przyznanych przez podmioty odrębne od państwa w zakres stosowania art. 107 ust. 1 TFUE ma na celu – moim zdaniem słusznie – ochronę skuteczności zakazu pomocy państwa. Trybunał wyjaśnił bowiem, że w świetle prawa Unii nie może być dopuszczalne obchodzenie przepisów dotyczących pomocy państwa poprzez tworzenie niezależnych instytucji, na które przenosi się rozdzielanie takiej pomocy [21]. Innymi słowy, celem tego orzecznictwa jest zapobieganie ryzyku włączenia w zbyt wąskim zakresie.

69. Decyzja o włączeniu korzyści przyznanych przez podmioty odrębne od państwa stwarza jednak szczególne ryzyko włączenia w zbyt szerokim zakresie, związane z korzyściami, których nie można przypisać państwu lub które nie wiążą się z wykorzystaniem zasobów państwowych. W szczególności należy mieć na uwadze, że nie stanowią pomocy państwa korzyści, których przyznanie zostało wprawdzie wprowadzone obowiązkowo przez państwo, ale nie wymagają one wykorzystania zasobów państwowych [22].

70. W odniesieniu do korzyści przyznanych przez podmioty odrębne od państwa celem wykładni przesłanek możliwości przypisania państwu i wykorzystania zasobów państwowych jest zatem uzyskanie równowagi pomiędzy ryzykiem włączenia w zbyt małym zakresie a ryzykiem włączenia w zbyt dużym zakresie. To właśnie w okolicznościach sporu rozpatrywanego w postępowaniu głównym zbadam, z uwzględnieniem opisanego napięcia, te dwie przesłanki.

b) Przyznanie korzyści będącej przedmiotem sporu w postępowaniu głównym można przypisać państwu polskiemu

71. W odniesieniu do przesłanki dotyczącej możliwości przypisania środka należy zbadać, czy władze publiczne powinny zostać uznane za zaangażowane w przyjęcie tego środka [23].

72. W tym względzie, jak podnoszą ENEA i Komisja, obowiązek zaopatrzenia w energię z kogeneracji został ustanowiony na mocy przepisu ustawowego, a mianowicie art. 9a ust. 8 ustawy Prawo energetyczne. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału należy go zatem przypisać państwu [24].

73. Rząd polski zakwestionował tę możliwość przypisania, podkreślając, że istotne elementy zakupu energii z kogeneracji są określane przez strony uczestniczące w tej transakcji, na warunkach rynkowych i bez interwencji państwa.

20 Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 22 marca 1977 r., Steinike & Weinlig (78/76, EU:C:1977:52, pkt 21); a także z dnia 15 lipca 2004 r., Pearle i in. (C-345/02, EU:C:2004:448, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo).

21 Wyrok z dnia 16 maja 2002 r., Francja/Komisja (C-482/99, zwany „wyrokiem Stardust Marine", EU:C:2002:294, pkt 23).

22 Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 24 stycznia 1978 r., van Tiggele (82/77, EU:C:1978:10, pkt 24–26); z dnia 13 marca 2001 r., PreussenElektra (C-379/98, EU:C:2001:160, pkt 59–61).

23 Wyrok z dnia 19 grudnia 2013 r., Association Vent De Colère! i in. (C-262/12, EU:C:2013:851, pkt 17); a także postanowienie z dnia 22 października 2014 r., Elcogás (C-275/13, niepublikowane, EU:C:2014:2314, pkt 22).

24 Zobacz podobnie wyrok z dnia 19 grudnia 2013 r., Association Vent De Colère! i in. (C-262/12, EU:C:2013:851, pkt 18); a także postanowienie z dnia 22 października 2014 r., Elcogás (C-275/13, niepublikowane, EU:C:2014:2314, pkt 23).

74. Wydaje mi się, że argument ten wynika z błędnego określenia korzyści będącej przedmiotem sporu w postępowaniu głównym. Wprawdzie państwo polskie nie uregulowało bezpośrednio warunków – w szczególności ceny sprzedaży – w których następuje nabycie energii elektrycznej z kogeneracji. Dlatego powyższe transakcje odbywają się „na warunkach rynku" energii elektrycznej, jak stwierdził polski rząd.

75. Jednak korzyść wynikająca z obowiązku zaopatrzenia polega właśnie na zmianie warunków rynku energii elektrycznej, a dokładniej na wzroście popytu na energię z kogeneracji [25]. Nie można zaprzeczyć, że zmiana ta jest spowodowana przez obowiązek zaopatrzenia przewidziany w art. 9a ust. 8 ustawy Prawo energetyczne, wobec czego można ją przypisać państwu polskiemu.

76. Innymi słowy, korzyść, o której mowa w postępowaniu głównym, nie została przyznana dobrowolnie przez dostawców energii elektrycznej producentom energii z kogeneracji, ale wynika z przepisów ustawowych i wykonawczych pochodzących od państwa polskiego. W tym sensie wydaje się, że przyznanie tej korzyści niezaprzeczalnie można przypisać temu państwu.

77. Należy jednak zbadać, czy przyznanie wspomnianej korzyści jest finansowane z zasobów państwowych.

c) Przyznanie korzyści, o której mowa w postępowaniu głównym, nie oznacza wykorzystania zasobów państwowych

78. ENEA i Komisja utrzymują, że korzyść przyznana producentom energii z kogeneracji jest finansowana z zasobów państwowych.

79. Jestem jednak przekonany, że wspomniana korzyść nie była finansowana z zasobów państwowych, jak słusznie twierdził rząd polski. W moim przekonaniu okoliczności sporu rozpatrywanego w postępowaniu głównym w odniesieniu do pojęcia pomocy państwa są bowiem porównywalne z okolicznościami, które doprowadziły do wydania wyroku PreussenElektra [26].

80. W tym względzie, jak wyjaśnię poniżej [27], moim zdaniem szczególne znaczenie ma to, aby nie dokonywać formalistycznej i wybiórczej interpretacji wyroku Stardust Marine [28], która grozi znacznym poszerzeniem zakresu pojęcia pomocy państwa.

1) W przedmiocie braku wykorzystania zasobów państwowych

81. Jak wyjaśniłem w pkt – niniejszej opinii, korzyść, którą odnoszą producenci energii z kogeneracji, polega na wzroście popytu spowodowanym przez obowiązek zaopatrzenia analizowany w postępowaniu głównym, który ma na celu zwiększenie wielkości sprzedaży lub ceny sprzedaży tego rodzaju energii elektrycznej.

82. Należy określić, czy wspomniana korzyść jest przyznawana z zasobów państwowych.

25 Zobacz pkt 58–61 niniejszej opinii.

26 Wyrok z dnia 13 marca 2001 r. (C-379/98, EU:C:2001:160).

27 Zobacz pkt 89–104 niniejszej opinii.

28 Wyrok z dnia 16 maja 2002 r., Francja/Komisja (C-482/99, zwany „wyrokiem Stardust Marine", EU:C:2002:294).

83. Uważam, że tak nie jest. Sądzę bowiem, że taka korzyść jest przyznawana z transferu zasobów między osobami prywatnymi. Ujmując rzecz bardziej szczegółowo, korzyść ta jest przyznawana ze szkodą dla producentów innych rodzajów energii elektrycznej, ponieważ sprzedadzą oni mniejszą ilość wyprodukowanej przez nich energii lub za niższą cenę, i dla dostawców energii elektrycznej, ponieważ są oni zobowiązani nabyć energię z kogeneracji za cenę wyższą niż cena sprzedaży energii elektrycznej oferowanej przez producentów innych rodzajów energii.

84. Innymi słowy, korzyść udzielona przez państwo polskie producentom energii z kogeneracji jest „finansowana” przez producentów innych rodzajów energii elektrycznej i przez dostawców energii.

85. Takie rozumowanie potwierdza pkt 59 wyroku PreussenElektra, w którym Trybunał orzekł, że spoczywający na prywatnych przedsiębiorstwach zajmujących się zaopatrzeniem w energię elektryczną obowiązek zakupu energii elektrycznej wytworzonej z odnawialnych źródeł energii po ustalonych cenach minimalnych nie prowadzi do żadnego pośredniego bądź bezpośredniego transferu zasobów państwowych do przedsiębiorstw, które tę energię wytwarzają. Podobnie jak korzyść, o której mowa w postępowaniu głównym, korzyść badana w tej sprawie również była finansowana przez podmioty prywatne [29].

86. Zarówno w okolicznościach sporu rozpatrywanego w postępowaniu głównym, jak i w okolicznościach postępowania, które doprowadziło do wydania wyroku PreussenElektra, przedsiębiorstwa poddane obowiązkowi zaopatrzenia w energię nie są zatem uprawnione przez dane państwo członkowskie do zarządzania zasobami państwowymi, lecz spoczywa na nich obowiązek zakupu przy użyciu własnych zasobów finansowych [30].

87. ENEA i Komisja usiłują odróżnić okoliczności sprawy PreussenElektra od okoliczności niniejszej sprawy, przedstawiając argument o większościowym udziale państwa polskiego w kapitale kilku dostawców energii elektrycznej podlegających obowiązkowi zaopatrzenia przewidzianemu w art. 9a ust. 8 ustawy Prawo energetyczne [31].

88. Z przedstawionych poniżej względów uważam jednak, że argumentację tę należy oddalić.

2) W przedmiocie większościowego udziału państwa w kapitale niektórych dostawców energii elektrycznej

89. Zgodnie z argumentacją zarysowaną przez spółkę ENEA i Komisję sama okoliczność posiadania przez państwo większościowego udziału w kapitale kilku dostawców energii elektrycznej wystarczyłaby, aby zmienić zasoby tych dostawców w zasoby państwowe, zgodnie z tym, co orzekł Trybunał w pkt 33–38 wyroku Stardust Marine [32].

90. ENEA wyjaśnia w tym względzie, że w 2006 r. przedsiębiorstwa kontrolowane przez rząd polski posiadały ponad 80% udziałów w rynku sprzedaży energii elektrycznej odbiorcom końcowym i zakupiły ponad 85% energii z kogeneracji.

91. Nie mogę przyłączyć się do takiej argumentacji. Moim zdaniem okoliczność, że do państwa polskiego należała większość kapitału dostawcy energii elektrycznej, jest sama w sobie niewystarczająca, aby stwierdzić wykorzystanie zasobów państwowych.

29 Zobacz wyrok z dnia 13 marca 2001 r., PreussenElektra (C-379/98, EU:C:2001:160, pkt 17–22, 56).

30 Zobacz w tym względzie wyroki: z dnia 17 lipca 2008 r., Essent Netwerk Noord i in. (C-206/06, EU:C:2008:413, pkt 74); a także z dnia 19 grudnia 2013 r., Association Vent De Colère! i in. (C-262/12, EU:C:2013:851, pkt 34, 35).

31 O ile w niniejszej sprawie większość udziałów w przedsiębiorstwach, na których ciąży obowiązek zaopatrzenia, należy do Skarbu Państwa, o tyle w sprawie zakończonej wyrokiem z dnia 13 marca 2001 r., PreussenElektra (C-379/98, EU:C:2001:160, pkt 55), większość udziałów w takich przedsiębiorstwach należała do podmiotów prywatnych.

32 Wyrok z dnia 16 maja 2002 r., Francja/Komisja (C-482/99, zwany „wyrokiem Stardust Marine”, EU:C:2002:294).

92. Ściślej rzecz ujmując, zaproponowana przez Komisję wykładnia wyroku Stardust Marine [33] wynika według mnie z formalistycznej i wybiórczej interpretacji, która polega na wyodrębnieniu kilku punktów wspomnianego wyroku, bez uwzględnienia przypadku przedstawionego Trybunałowi do oceny w tej sprawie czy argumentacji Trybunału przedstawionej w dalszej części tego wyroku.

93. Po pierwsze, wyrok Stardust Marine [34] dotyczył bowiem bardzo szczególnego przypadku, a mianowicie korzyści finansowej przyznanej przedsiębiorstwu prywatnemu (Stardust Marine) przez inne przedsiębiorstwo prywatne (Crédit Lyonnais i jego oddziały), w którym większość udziałów posiada Skarb Państwa i które zostało wykorzystane przez państwo jako jego narzędzie finansowe.

94. Tak więc tamten przypadek dotyczył wykonywania przez państwo uprawnień kontrolnych, związanych z jego statusem udziałowca większościowego w przedsiębiorstwie prywatnym. Jak wskazał Trybunał w pkt 38 wspomnianego wyroku, „państwo ma doskonałą możliwość, wywierając dominujący wpływ na takie przedsiębiorstwa, pokierowania wykorzystaniem jego dochodów w celu ewentualnego finansowania swoistych korzyści na rzecz niektórych przedsiębiorstw”.

95. Tymczasem niniejsza sprawa dotyczy zupełnie innego przypadku niż przypadek przedstawiony Trybunałowi we wspomnianym wyżej wyroku, a mianowicie korzyści przewidzianej przez przepisy prawne o zasięgu ogólnym. Inaczej mówiąc, uprawnienia kontrolne państwa jako udziałowca większościowego, o których mowa w pkt 38 wyroku Stardust Marine [35], nie mają znaczenia w kontekście niniejszej sprawy, ponieważ korzyść została przyznana poprzez wykonywanie uprawnień legislacyjnych państwa.

96. Ten brak znaczenia uprawnień kontrolnych państwa jako udziałowca większościowego znajduje potwierdzenie w okoliczności, że sporne uregulowanie ma zastosowanie zarówno do dostawców energii, w których państwo posiada większość udziałów, jak i do tych, w których większość udziałów jest w posiadaniu podmiotów prywatnych, tak jak przypadku przepisów rozpatrywanych w sprawie PreussenElektra.

97. W związku z powyższym uważam, że argumentacja przedstawiona przez Trybunał w wyroku Stardust Marine [36] nie ma zastosowania w okolicznościach niniejszej sprawy, ponieważ dotyczy przypadku odmiennego od tego przedstawionego Trybunałowi do oceny w ramach niniejszej sprawy.

98. Po drugie, nawet gdyby przyjąć, że Trybunał uzna, iż rozumowanie przedstawione w wyroku Stardust Marine [37] ma zastosowanie do okoliczności niniejszej sprawy, w pkt 50 i 51 tego wyroku Trybunał wyraźnie wyjaśnił, że udział większościowy państwa w kapitale przedsiębiorstwa nie wystarcza do uznania za spełnioną przesłanki dotyczącej możliwości przypisania, którą omówiłem w poprzedniej części opinii [38].

99. W takim przypadku możliwości przypisania korzyści państwu należy bowiem dowieść poprzez wykazanie rzeczywistego wykonywania przez państwo uprawnień kontrolnych wynikających z jego statusu udziałowca większościowego, jak wyjaśnił Trybunał w pkt 52 wspomnianego wyżej wyroku. Podkreślam w tym względzie, że konkretne zaangażowanie władz publicznych rozpatrywane przez Trybunał w pkt 52–56 tego wyroku wiąże się z wykonywaniem nie władzy legislacyjnej, ale uprawnień kontrolnych wynikających ze statusu udziałowca większościowego.

33 Wyrok z dnia 16 maja 2002 r., Francja/Komisja (C-482/99, zwany „wyrokiem Stardust Marine”, EU:C:2002:294).
34 Wyrok z dnia 16 maja 2002 r., Francja/Komisja (C-482/99, zwany „wyrokiem Stardust Marine”, EU:C:2002:294).
35 Wyrok z dnia 16 maja 2002 r., Francja/Komisja (C-482/99, zwany „wyrokiem Stardust Marine”, EU:C:2002:294).
36 Wyrok z dnia 16 maja 2002 r., Francja/Komisja (C-482/99, zwany „wyrokiem Stardust Marine”, EU:C:2002:294).
37 Wyrok z dnia 16 maja 2002 r., Francja/Komisja (C-482/99, zwany „wyrokiem Stardust Marine”, EU:C:2002:294).
38 Zobacz także podobnie wyrok z dnia 17 września 2014 r., Commerz Nederland (C-242/13, EU:C:2014:2224, pkt 31).

100. W kontekście sporu rozpatrywanego w postępowaniu głównym sąd odsyłający wyraźnie podkreślił, że zachowanie spółki ENEA nie zależało od wytycznych władz publicznych. Mówiąc bardziej ogólnie, jak już wyjaśniłem w pkt – niniejszej opinii, z akt sprawy przedłożonych Trybunałowi wynika, że zachowanie spółki ENEA, a w szczególności decyzja o odrzuceniu ofert sprzedaży energii z kogeneracji w 2006 r., wynikała z decyzji handlowych podjętych całkowicie niezależnie przez przedsiębiorstwo prawa prywatnego.

101. W rzeczywistości sam spór w postępowaniu głównym pomiędzy spółką ENEA i państwem polskim dowodzi paradoksalnie, że ta przesłanka nie została spełniona, ponieważ ENEA – wbrew woli państwa polskiego – nie zrealizowała ciążącego na niej obowiązku zaopatrzenia w energię z kogeneracji.

102. Po trzecie, dodam, że wykładnia sugerowana przez spółkę ENEA i Komisję w praktyce może wiązać się ze wskazanym w pkt 69 niniejszej opinii ryzykiem włączenia w zbyt szerokim zakresie. Wykładnia ta prowadziłaby bowiem do uznania za pomoc państwa każdej korzyści przewidzianej w przepisie krajowym, w przypadku gdy oznaczałaby jakąkolwiek niekorzystną sytuację dla zasobów przedsiębiorstwa, w którym większość udziałów należy do Skarbu Państwa. Przykładowo, przepisy określające cenę minimalną wyższą niż rzeczywista wartość towaru lub usługi należałoby uznać za pomoc państwa, ponieważ przedsiębiorstwo, którego większościowym udziałowcem jest Skarb Państwa, nabywa te towary lub usługi. Wydaje mi się, że takie rozwiązanie trudno pogodzić z wyrokiem van Tiggele [39].

103. W moim przekonaniu taka wykładnia rozszerzająca wynika z podejścia formalistycznego polegającego na sztucznym wymieszaniu odrębnych linii orzecznictwa Trybunału. Mówiąc konkretniej, wydaje mi się niemożliwe przyjęcie, że przesłanka dotycząca możliwości przypisania zostaje spełniona ze względu na istnienie przepisu prawa, zgodnie z pkt 18 wyroku Association Vent De Colère! i in. [40], a następnie stwierdzenie, że przesłanka dotycząca wykorzystania zasobów państwowych zostaje spełniona ze względu na udział większościowy państwa w kapitale przedsiębiorstw określonych w tym przepisie, zgodnie z pkt 38 wyroku Stardust Marine [41]. Te dwie linie orzecznicze dotyczą bowiem dwóch odrębnych przypadków, a mianowicie korzyści przyznanej przez państwo przy wykonywaniu kompetencji ustawodawczej (wyrok Association Vent De Colère! i in.) oraz korzyści przyznanej przez państwo przy wykonywaniu przysługujących mu uprawnień kontrolnych jako akcjonariuszowi większościowemu (wyrok Stardust Marine). W związku z powyższym płynące z nich wnioski należy stosować w sposób odrębny.

104. Mając na uwadze powyższe, stwierdzam, że udział większościowy państwa w kapitale niektórych przedsiębiorstw objętych obowiązkiem zaopatrzenia, o którym mowa w art. 9a ust. 8 ustawy Prawo energetyczne, nie pozwala na stwierdzenie wykorzystania zasobów państwowych w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE.

3) W przedmiocie braku obowiązkowej opłaty lub mechanizmu rekompensaty

105. Zważywszy na argumenty podniesione przez strony, chciałbym jeszcze krótko odróżnić okoliczności postępowania głównego od sytuacji, która doprowadziła do wydania wyroków w sprawach Essent Netwerk Noord i in. oraz Association Vent De Colère! i in. [42].

39 Wyrok z dnia 24 stycznia 1978 r. (82/77, EU:C:1978:10, pkt 24–26). Trybunał orzekł, że ustalenie minimalnych cen detalicznych nie stanowi pomocy państwa, ponieważ korzyści, jakie z takiej interwencji w kształtowanie cen wynikają dla dystrybutorów towaru, obciążają wyłącznie konsumentów i nie zostają przyznane, bezpośrednio lub pośrednio, z użyciem zasobów państwowych.

40 Wyrok z dnia 19 grudnia 2013 r. (C-262/12, EU:C:2013:851).

41 Wyrok z dnia 16 maja 2002 r., Francja/Komisja (C-482/99, zwany „wyrokiem Stardust Marine", EU:C:2002:294).

42 Wyroki: z dnia 17 lipca 2008 r., Essent Netwerk Noord i in. (C-206/06, EU:C:2008:413); a także z dnia 19 grudnia 2013 r., Association Vent De Colère! i in. (C-262/12, EU:C:2013:851).

106. Tytułem przypomnienia, oba te wyroki dotyczyły obowiązkowych opłat, których wysokość i przeznaczenie zostały określone ustawowo. Trybunał stwierdził, że takie mechanizmy finansowania stanowią interwencję z użyciem zasobów państwowych [43].

107. Okoliczności sprawy rozpatrywanej w postępowaniu głównym należy traktować odmiennie, ponieważ nie wiążą się z żadnym porównywalnym mechanizmem finansowania, poprzez który państwo polskie mogłoby zbierać obowiązkowe składki, których wysokość i przeznaczenie zostały przewidziane ustawowo.

108. Jak wyjaśniłem w pkt 44 niniejszej opinii, interwencja państwa polskiego ogranicza się bowiem do nałożenia na dostawców energii obowiązku zaopatrzenia oraz do ustalenia maksymalnej ceny sprzedaży energii elektrycznej odbiorcom końcowym.

109. W tych okolicznościach, które są porównywalne z okolicznościami sprawy PreussenElektra, dostawcy energii elektrycznej nie są uprawnieni przez państwo do zarządzania zasobami państwowymi, lecz spoczywa na nich obowiązek zakupu przy użyciu własnych zasobów finansowych [44].

110. Podkreślam w tym względzie, że ustalenie maksymalnej ceny sprzedaży energii elektrycznej odbiorcom końcowym miało na celu wyważenie interesów dostawców energii elektrycznej i odbiorców końcowych, jak podniósł rząd polski podczas rozprawy sądowej, poprzez zapewnienie, że ci pierwsi nie przeniosą na drugich całości dodatkowych kosztów wynikających z obowiązku zaopatrzenia w energię z kogeneracji.

111. Ustalenie tej maksymalnej ceny, ograniczające możliwość przenoszenia przez dostawców energii dodatkowych kosztów wynikających z obowiązku zaopatrzenia, pozwala zatem na odróżnienie okoliczności postępowania głównego od okoliczności sprawy Association Vent De Colère! i in., która dotyczyła krajowych przepisów zapewniających w szczególności całkowitą rekompensatę dodatkowych kosztów z tytułu obowiązku zakupu energii elektrycznej pochodzenia wiatrowego [45].

112. Wbrew zarzutom Komisji, istnienie tej maksymalnej ceny sprzedaży nie oznacza, że dostawca energii taki jak ENEA zarządza zasobami państwowymi w rozumieniu orzecznictwa Włochy/Komisja i Steinike & Weinlig [46].

113. Jak wskazała sama Komisja, w tych dwóch wyrokach Trybunał orzekł bowiem, że fundusze zasilane z obowiązkowych opłat nakładanych przez ustawodawstwo państwa, zarządzane i dzielone zgodnie z tym ustawodawstwem, mogą być uznane za zasoby państwowe w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE, nawet jeśli są zarządzane przez podmioty odrębne od władz publicznych [47].

114. Orzecznictwo to jest jednak bez znaczenia w okolicznościach postępowania głównego, ponieważ – jak wyjaśniłem powyżej – państwo polskie nałożyło jedynie obowiązek zaopatrzenia i maksymalną cenę sprzedaży, nie wprowadzając obowiązkowych opłat czy funduszy rozdzielających wpływy z takich opłat.

115. W związku z powyższym uważam, że obowiązek zaopatrzenia w energię z kogeneracji, o którym mowa w postepowaniu głównym, nie jest związany z wykorzystywaniem zasobów państwowych i dlatego nie stanowi pomocy państwa w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE.

43 Zobacz wyroki: z dnia 17 lipca 2008 r., Essent Netwerk Noord i in. (C-206/06, EU:C:2008:413, pkt 19, 65–75); a także z dnia 19 grudnia 2013 r., Association Vent De Colère! i in. (C-262/12, EU:C:2013:851, pkt 3, 22–37).

44 Zobacz podobnie wyroki: z dnia 17 lipca 2008 r., Essent Netwerk Noord i in. (C-206/06, EU:C:2008:413, pkt 74); a także z dnia 19 grudnia 2013 r., Association Vent De Colère! i in. (C-262/12, EU:C:2013:851, pkt 34–36).

45 Wyrok z dnia 19 grudnia 2013 r., Association Vent De Colère! i in. (C-262/12, EU:C:2013:851, pkt 14, 26, 36, 37).

46 Wyroki: z dnia 2 lipca 1974 r., Włochy/Komisja (173/73, EU:C:1974:71); a także z dnia 22 marca 1977 r., Steinike & Weinlig (78/76, EU:C:1977:52).

47 Zobacz podobnie wyroki: z dnia 2 lipca 1974 r., Włochy/Komisja (173/73, EU:C:1974:71, pkt 35); a także z dnia 22 marca 1977 r., Steinike & Weinlig (78/76, EU:C:1977:52, pkt 1, 21).

4. W przedmiocie zdolności wpływania na wymianę handlową pomiędzy państwami członkowskimi i zakłócania konkurencji przez korzyść

116. Dla pełnego obrazu sytuacji, i na wypadek gdyby Trybunał uznał, że obowiązek zaopatrzenia, o którym mowa w postępowaniu głównym, jest finansowany z zasobów państwowych, chciałbym krótko przeanalizować przesłanki dotyczące zdolności wpływania na wymianę handlową pomiędzy państwami członkowskimi i zakłócania konkurencji przez korzyść.

117. W tym względzie należy przypomnieć, że w celu uznania danego środka za pomoc państwa nie jest konieczne wykazanie faktycznego wpływu pomocy na wymianę handlową między państwami członkowskimi i rzeczywistego zakłócenia konkurencji, lecz jedynie zbadanie, czy pomoc może mieć wpływ na tę wymianę handlową i zakłócać konkurencję [48].

118. W szczególności, jeśli pomoc udzielona przez państwo członkowskie wzmacnia pozycję przedsiębiorstwa w stosunku do pozycji zajmowanej przez inne przedsiębiorstwa konkurencyjne w wewnątrzeuropejskiej wymianie handlowej, należy uznać, że pomoc ma wpływ na tę wymianę [49].

119. Ponadto nie jest konieczne, aby przedsiębiorstwo będące beneficjentem pomocy samo uczestniczyło w wewnątrzeuropejskiej wymianie handlowej. Jeżeli bowiem państwo członkowskie przyznaje pomoc przedsiębiorstwu, działalność krajowa może być przez to utrzymana lub zwiększona z tym skutkiem, że zmniejszą się szanse wejścia przedsiębiorstw mających siedzibę w innych państwach członkowskich na rynek tego państwa członkowskiego. Ponadto wzmocnienie przedsiębiorstwa, które do tej pory nie było zaangażowane w wewnątrzeuropejską wymianę handlową, może zapewnić mu pozycję, która umożliwia mu penetrację rynku innego państwa członkowskiego [50].

120. Wreszcie, nie istnieje próg lub procent, poniżej którego można uznać, że wpływ na wymianę handlową między państwami członkowskimi nie zachodzi. Stosunkowo niewielkie znaczenie pomocy lub stosunkowo niewielki rozmiar przedsiębiorstwa będącego beneficjentem pomocy nie wykluczają bowiem a priori ewentualnego wpływu na wymianę handlową między państwami członkowskimi [51].

121. W okolicznościach postępowania głównego analizowany w nim obowiązek zaopatrzenia w energię poprawia pozycję konkurencyjną producentów energii z kogeneracji, ponieważ zwiększa popyt na ten rodzaj energii elektrycznej, co powoduje wzrost sprzedawanych ilości oraz ceny sprzedaży [52].

122. W związku z tym wydaje mi się bezsporne, że wspomniany obowiązek może zakłócać konkurencję na rynku energii elektrycznej.

123. Ponadto wspomniany wyżej obowiązek dostawy wpływa na wewnątrzeuropejską wymianę handlową, ponieważ poprawia on pozycję konkurencyjną producentów energii z kogeneracji, na rynkach zarówno krajowym, jak i zagranicznym, względem producentów tego rodzaju energii elektrycznej mających siedzibę w innych państwach członkowskich.

48 Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 15 czerwca 2006 r., Air Liquide Industries Belgium (C-393/04 i C-41/05, EU:C:2006:403, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo); a także z dnia 16 kwietnia 2015 r., Trapeza Eurobank Ergasias (C-690/13, EU:C:2015:235, pkt 23).

49 Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 17 września 1980 r., Philip Morris Holland/Komisja (730/79, EU:C:1980:209, pkt 11); z dnia 17 czerwca 1999 r., Belgia/Komisja (C-75/97, EU:C:1999:311, pkt 47); a także z dnia 16 kwietnia 2015 r., Trapeza Eurobank Ergasias (C-690/13, EU:C:2015:235, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo).

50 Zobacz podobnie wyroki: z dnia 17 czerwca 1999 r., Belgia/Komisja (C-75/97, EU:C:1999:311, pkt 47); z dnia 24 lipca 2003 r., Altmark Trans i Regierungspräsidium Magdeburg (C-280/00, EU:C:2003:415, pkt 77, 78); a także z dnia 16 kwietnia 2015 r., Trapeza Eurobank Ergasias (C-690/13, EU:C:2015:235, pkt 25).

51 Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 21 marca 1990 r., Belgia/Komisja (C-142/87, EU:C:1990:125, pkt 43); z dnia 29 kwietnia 2004 r., Grecja/Komisja (C-278/00, EU:C:2004:239, pkt 69 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 3 marca 2005 r., Heiser (C-172/03, EU:C:2005:130, pkt 32); a także z dnia 17 lipca 2008 r., Essent Netwerk Noord i in. (C-206/06, EU:C:2008:413, pkt 76).

52 Zobacz pkt 58–61 niniejszej opinii.

124. Dodam, że w pkt 77 wyroku Essent Netwerk Noord i in. Trybunał orzekł, iż pomoc finansowa przyznana producentom energii elektrycznej w Niderlandach jest w stanie wpłynąć na wewnątrzeuropejską wymianę handlową, mając na względzie, po pierwsze, okoliczność, że konkurują oni z producentami energii elektrycznej z innych państw członkowskich, i po drugie, liberalizację rynku energii elektrycznej oraz będącą jej rezultatem wzmożoną konkurencję[53]. Nie widzę powodu, aby nie rozszerzyć tego rozumowania na okoliczności postępowania głównego.

125. W związku z powyższym uważam, że obowiązek zaopatrzenia, o którym mowa w postępowaniu głównym, może mieć wpływ na wymianę handlową między państwami członkowskimi i zakłócać konkurencję.

B. W przedmiocie konsekwencji hipotetycznego istnienia pomocy państwa (pytania drugie i trzecie)

126. Te dwa pytania zostały przedstawione przez sąd odsyłający tylko w przypadku, gdy obowiązek zaopatrzenia, o którym mowa w postępowaniu głównym, należy uznać za pomoc państwa w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE – i tylko wtedy mają one znaczenie.

127. Ponieważ proponuję, aby Trybunał odpowiedział na pytanie pierwsze w ten sposób, że wspomniany obowiązek nie stanowi pomocy państwa, proponuję również, aby Trybunał nie udzielał odpowiedzi na dwa pozostałe pytania.

128. Chciałbym jednak krótko je przeanalizować, na wypadek gdyby Trybunał miał orzec, że obowiązek ten stanowi pomoc państwa.

1. W przedmiocie możliwości powołania się przez spółkę ENEA na naruszenie zakazu wprowadzania w życie pomocy państwa (pytanie drugie)

129. W pytaniu drugim sąd odsyłający zwraca się do Trybunału o ustalenie, czy dostawca energii elektrycznej, uznawany „za emanację państwa" i podlegający obowiązkowi zaopatrzenia rozpatrywanemu w postępowaniu głównym, może przed sądem krajowym powołać się na naruszenie art. 107 TFUE.

130. W tym względzie z utrwalonego orzecznictwa wynika, że wprowadzenie w życie systemu kontroli pomocy państwa, zgodnie z art. 108 TFUE i z właściwym orzecznictwem Trybunału, należy z jednej strony do Komisji, a z drugiej strony do sądów krajowych[54].

131. Podczas gdy ocena zgodności pomocy ze wspólnym rynkiem należy bowiem do wyłącznych kompetencji Komisji, działającej pod kontrolą sądów Unii, sądy krajowe czuwają nad ochroną praw jednostek w przypadku naruszenia zakazu wprowadzenia w życie pomocy państwa, przewidzianego w art. 108 ust. 3 TFUE[55].

53 Wyrok z dnia 17 lipca 2008 r. (C-206/06, EU:C:2008:413). Trybunał wyjaśnił jednak, że kwoty uiszczone [na rzecz spółki] stanowią pomoc państwa, tylko jeżeli stanowią korzyść gospodarczą, a nie rekompensatę stanowiącą wynagrodzenie z tytułu wypełniania zobowiązań w zakresie świadczenia usług publicznych (pkt 96 wyroku). Zobacz także wyrok z dnia 29 kwietnia 2004 r., Grecja/Komisja (C-278/00, EU:C:2004:239, pkt 70), w którym Trybunał podkreśla, że okoliczność, iż przedsiębiorstwa będące beneficjentami pomocy działają w sektorze, w którym panuje silna konkurencyjność, może odgrywać decydującą rolę przy ocenie skutków pomocy.

54 Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 21 listopada 1991 r., Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires i Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon (C-354/90, EU:C:1991:440, pkt 8); a także z dnia 8 grudnia 2011 r., Residex Capital IV (C-275/10, EU:C:2011:814, pkt 25).

55 Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 21 listopada 1991 r., Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires i Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon (C-354/90, EU:C:1991:440, pkt 9, 10); a także z dnia 8 grudnia 2011 r., Residex Capital IV (C-275/10, EU:C:2011:814, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo).

132. Z tego podziału ról pomiędzy Komisję i sądy krajowe wynika, że jednostki nie mogą powoływać się przed tymi sądami na niezgodność środka pomocowego z art. 107 TFUE. Innymi słowy, art. 107 TFUE jest pozbawiony bezpośredniej skuteczności [56].

133. Jednostki te mogą natomiast powoływać się przed sądami krajowymi na bezprawne wprowadzanie w życie środka pomocowego w świetle art. 108 ust. 3 TFUE. Działanie sądów krajowych wynika z uznanego już bezpośredniego skutku art. 108 ust. 3 zdanie ostatnie TFUE [57].

134. Trybunał wyjaśnił, że natychmiastowa stosowalność zakazu wprowadzania w życie środków pomocy, o którym mowa w tym postanowieniu, rozciąga się na każdą pomoc, która została wprowadzona w życie bez zgłoszenia, i – w przypadku zgłoszenia – następuje na etapie wstępnym postępowania, a jeśli Komisja wszczyna postępowanie kontradyktoryjne – trwa aż do wydania ostatecznej decyzji [58].

135. Sąd odsyłający wskazał w tym względzie, że uregulowanie analizowane w postępowaniu głównym nie zostało zgłoszone Komisji zgodnie z art. 108 ust. 3 TFUE [59]. A zatem gdyby Trybunał miał stwierdzić, że ustanowiony w tym przepisie obowiązek zaopatrzenia należy uznać za pomoc państwa, należałoby wnioskować, iż pomoc ta została wprowadzona w życie z naruszeniem tego przepisu.

136. W tych okolicznościach nie widzę powodu, aby dostawca energii elektrycznej, taki jak ENEA, został pozbawiony możliwości powołania się na naruszenie art. 108 ust. 3 zdanie ostatnie TFUE z tego powodu, że jego kapitał w większości lub w całości należy do państwa.

137. Jak słusznie podniosła Komisja, Trybunał wielokrotnie uznawał możliwość powołania się przez podmiot, który udziela niezgłoszonej pomocy, na art. 108 ust. 3 TFUE w celu odzyskania pomocy lub zakończenia jej przyznawania [60].

138. W związku z tym uważam, że na pytanie drugie należy odpowiedzieć w ten sposób, iż dostawca energii elektrycznej, taki jak ENEA, podlegający obowiązkowi zaopatrzenia rozpatrywanemu w postępowaniu głównym, może powoływać się przed sądem krajowym na naruszenie art. 108 ust. 3 TFUE.

2. W przedmiocie możliwości nałożenia grzywny za odmowę udzielenia pomocy państwa (pytanie trzecie)

139. Poprzez pytanie trzecie sąd odsyłający dąży do ustalenia, czy ewentualna niezgodność obowiązku dostarczenia energii z kogeneracji z art. 107 TFUE wyklucza możliwość nałożenia kary pieniężnej na przedsiębiorstwo, które nie wykonało tego obowiązku.

56 Zobacz podobnie wyroki: z dnia 19 czerwca 1973 r., Capolongo (77/72, EU:C:1973:65, pkt 4–6); z dnia 22 marca 1977 r., Iannelli & Volpi (74/76, EU:C:1977:51, pkt 12); a także z dnia 22 marca 1977 r., Steinike & Weinlig (78/76, EU:C:1977:52, pkt 9, 10).

57 Zobacz podobnie wyroki: z dnia 11 grudnia 1973 r., Lorenz (120/73, EU:C:1973:152, pkt 7, 8); z dnia 21 października 2003 r., van Calster i in. (C-261/01 i C-262/01, EU:C:2003:571, pkt 53); a także z dnia 13 stycznia 2005 r., Streekgewest (C-174/02, EU:C:2005:10, pkt 17).

58 Zobacz w szczególności wyrok z dnia 21 listopada 1991 r., Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires i Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon (C-354/90, EU:C:1991:440, pkt 11).

59 Zobacz pkt 27 niniejszej opinii.

60 Zobacz wyroki: z dnia 3 marca 2005 r., Heiser (C-172/03, EU:C:2005:130); z dnia 8 grudnia 2011 r., Residex Capital IV (C-275/10, EU:C:2011:814); a także z dnia 17 września 2014 r., Commerz Nederland (C-242/13, EU:C:2014:2224). Trybunał orzekł również, że osoba fizyczna może mieć interes w powoływaniu się przed sądami krajowymi na bezpośredni skutek zakazu wprowadzania w życie środków pomocy, o którym mowa w art. 108 ust. 3 zdanie ostatnie TFUE, nie tylko celem usunięcia negatywnych skutków zakłócenia konkurencji wynikłego z pomocy przyznanej bezprawnie, ale również celem uzyskania zwrotu opłaty pobranej z naruszeniem tego postanowienia: zob. w szczególności wyrok z dnia 13 stycznia 2005 r., Streekgewest (C-174/02, EU:C:2005:10, pkt 19).

140. Jak wyjaśniłem w poprzedniej części opinii, jednostki nie mogą powoływać się na niezgodność z art. 107 TFUE przed sądami krajowymi, mogą natomiast powołać się na naruszenie art. 108 ust. 3 TFUE.

141. W związku z tym uważam za stosowne przeredagowanie przedstawionego pytania w ten sposób, że zmierza ono zasadniczo do ustalenia, czy w świetle art. 108 ust. 3 TFUE ewentualne bezprawne wprowadzenie w życie obowiązku dostarczenia rozpatrywanego w postępowaniu głównym wykluczyłoby możliwość nałożenia kary pieniężnej na przedsiębiorstwo, które nie wykonało tego obowiązku.

142. Rozprawa sądowa ujawniła różnicę zdań pomiędzy spółką ENEA i rządem polskim odnośnie do wykorzystania przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej wpływów z kar pieniężnych nałożonych na podstawie art. 56 ustawy Prawo energetyczne. Według spółki ENEA wspomniany Fundusz wykorzystał wpływy z tych kar pieniężnych w szczególności na udzielenie pożyczek i dotacji na projekty dotyczące produkowania energii z kogeneracji. Zdaniem rządu polskiego takie wykorzystanie zostało dopuszczone przez odpowiednie przepisy krajowe dopiero od 2007 r.

143. W tym względzie podkreślam, że Trybunałowi zostało przedłożone pytanie nie o wykorzystanie przez wspomniany Fundusz kar pieniężnych nałożonych na podstawie art. 56 ustawy Prawo energetyczne, ale wyłącznie w sprawie przepisów krajowych ustanawiających obowiązek zaopatrzenia, o którym mowa w postępowaniu głównym. Postanowienie odsyłające nie zawiera zresztą żadnej informacji o sposobie wykorzystania wpływów z tych kar pieniężnych. Nie wykluczając, że takie wykorzystanie może wskazywać na istnienie pomocy w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE, uważam, że Trybunał nie może wypowiadać się w tym zakresie w ramach niniejszej sprawy.

144. W świetle tych wyjaśnień, gdyby Trybunał miał orzec, że obowiązek zaopatrzenia, o którym mowa w postępowaniu głównym, stanowi pomoc w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE, należałoby wówczas uznać, iż bezprawne wprowadzenie w życie tego obowiązku w świetle art. 108 ust. 3 TFUE wyklucza możliwość nałożenia kary pieniężnej na przedsiębiorstwo, które nie wykonało tego obowiązku.

145. Z utrwalonego orzecznictwa wynika bowiem, że system kar należy uznać za sprzeczny z prawem Unii, jeżeli nakłada on kary za naruszenie obowiązku, który został uznany za sprzeczny z prawem Unii [61].

VI. Wnioski

146. W związku z powyższym proponuję, aby Trybunał odpowiedział w następujący sposób na pytania przedłożone przez Sąd Najwyższy (Polska):

Obowiązku zaopatrzenia w energię z kogeneracji, nałożonego przez przepisy krajowe rozpatrywane w postępowaniu głównym, nie można uznać za pomoc państwa w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE, ponieważ korzyść, jaką zapewnia producentom tego rodzaju energii, nie jest przyznawana z zasobów państwowych.

61 Zobacz podobnie wyroki: z dnia 16 lutego 1978 r., Schonenberg i in. (88/77, EU:C:1978:30, pkt 16); z dnia 28 marca 1979 r., Rivoira (179/78, EU:C:1979:89, pkt 14); z dnia 3 lipca 1980 r., Pieck (157/79, EU:C:1980:179, pkt 16); a także z dnia 11 września 2003 r., Safalero (C-13/01, EU:C:2003:447, pkt 45).